

szczególnie ważne dla placówek oddalonych od większych ośrodków). Jedną z form intergracji są zjazdy. Co dwa lub trzy lata odbywają się krajowe kongresy (dotychczas odbyło się ich 11: Florencja 1975, Turyn 1978, Trento 1980, Palermo 1982, Werona 1984, Rzym 1986, Mediolan 1988, Piza 1991, Trento 1992, Rzym 1994, Neapol 1996). Oprócz tego co pół roku zwoływane są sympozja o charakterze regionalnym (dotychczas zorganizowano 21 zebrań). Towarzystwo publikuje wydawnictwa zawierające materiały z kongresów, wydaje też 3–4 razy do roku biuletyn informacyjny rozsyłany pomiędzy wszystkich członków. Ważnym punktem działalności jest też popularyzacja w społeczeństwie wiedzy o muzeach, poprzez prowadzenie programów edukacyjnych w środkach masowego przekazu. Działalność towarzystwa zabezpieczającego muzealne zbiory przyrodnicze, których wartość dla nauki trudno przecenić, jest szczególnie ważna w dobie wzrastającego kultu dla nauk molekularnych, połączonego z lekceważeniem żywej przyrody i – co za tym idzie – muzealnictwa służącego klasycznym dyscyplinom biologii. Warto też przypomnieć, że w Polsce brak tego typu organizacji. Od lat siedemdziesiątych działa Rada Ogrodów Botanicznych i Arboretów PAN, dbająca o zabezpieczenie naszych kolekcji żywych roślin. Botaniczne zbiory muzealne, rozproszone w różnych ośrodkach, nie posiadają tego typu opieki, stąd też egzystencja wielu z nich zależy od lokalnych decydentów.

Alicja ZEMANEK

Fot. 1. Maria z Ebertów Rostafińska (1861–1890).

Phot. 1. Maria Rostafińska, née Ebert (1861–1890).

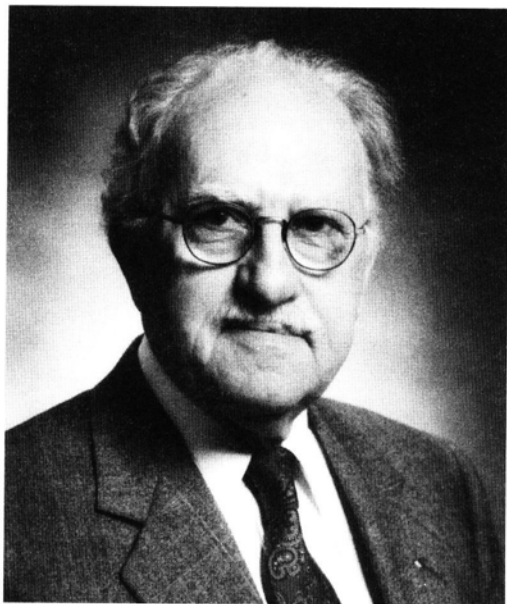
MUZEA, ARCHIWALIA, ZBIORY MUSEUMS ARCHIVES, COLLECTIONS

WOJCIECH ROSTAFIŃKI I JEGO DAR DLA MUZEUM BOTANICZNEGO I PRACOWNI HISTORII BOTANIKI IM. J. DYAKOWSKIEJ

Wojciech Rostafiński and his gift for the
J. Dyakowska Botanical Museum and History
of Botany Research Unit

W 1991 r. ukazała się książka pt. *Listy Marii z Ebertów Józefowej Rostafińskiej z lat 1881–1890*, pisane do rodziny, głównie do męża, Józefa Rostafińskiego (1850–1928), profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednego z najbardziej wszechstronnych uczonych swoich czasów, autora klasycznych prac z

zakresu algologii, historii botaniki i nazewnictwa roślin. Z listów, które są niepowtarzalnym dokumentem epoki, dowiadujemy się o dramatycznych losach małżeństwa botanika z jego pierwszą żoną, Marią z Ebertów (Fot. 1), osobą nieprzeciętnej urody, przedwczesnie zmarłą na gruźlicę. Wydawcą listów jest wnuk Marii i Józefa, Wojciech Rostafiński (Fot. 2), wybitny uczony mieszkający na stałe w Stanach Zjednoczonych. W 1996 r. Wojciech Rostafiński ofiarował oryginały 146 listów (Ryc. 1.) wraz z innymi dokumentami rodzinnymi, m.in. unikatowymi fotografiami i książkami, do Muzeum Botanicznego i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, działającej w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Warto poświęcić kilka słów osobie Wojciecha Rostafińskiego, kontynuatora rodzinnych tradycji naukowych. Jego ojcem był syn botanika, Jan Rostafiński (1882–1966), zootechnik, długoletni profesor SGGW. Ze strony matki jest wnukiem profesora medycyny, Antoniego Jurasza (1848–1928), współ-

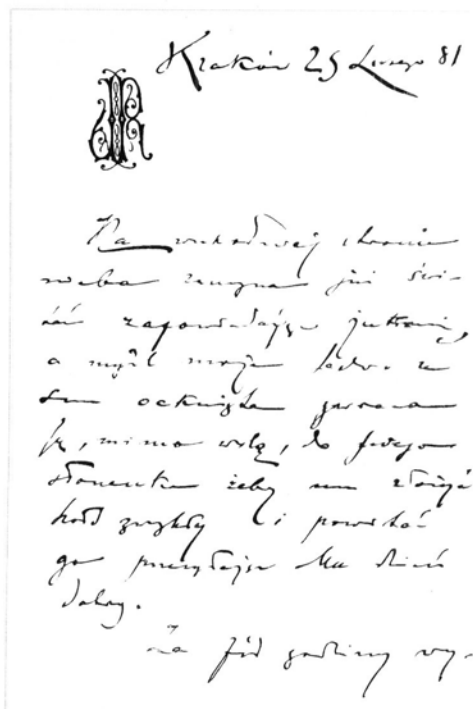

Fot. 2. Wojciech Rostański – wynalazca, pracownik naukowy NASA, wnuk botanika Józefa Rostańskiego (1850–1928).

Phot. 1. Wojciech Rostański – inventor, scientific worker of NASA, grandson of botanist Józef Rostański (1850–1928).

twórcy nowoczesnej laryngologii, rektora Uniwersytetu Lwowskiego. Wychowany w duchu patriotycznym, ukończył w czasie drugiej wojny konspiracyjną podchorążówkę, a następnie wstąpił w szeregi Armii Krajowej, obejmując dowództwo jednego z plutonów. Po wyjściu z niewoli niemieckiej pozostał w Belgii, gdzie w 1948 r. uzyskał dyplom inżyniera, a kilka lat później – doktorat nauk technicznych na Uniwersytecie w Louvain. W 1953 r. wyjechał wspólnie z żoną, Marią Sikorską, do Stanów Zjednoczonych, gdzie w 1961 r. rozpoczął pracę naukową w ośrodku badań kosmicznych NASA (National Aeronautics and Space Administration). Tutaj zasłynął jako wybitny uczyony i wynalazca, autor znaczących publikacji na temat m.in. stabilności pracy silników raketowych. Najważniejszym osiągnięciem Rostańskiego jako teoretyka, było wyjaśnienie i matematyczne sformułowanie zjawiska przepływu fal głosowych w przewodach zgęstionych. Sformułował też nową, nieokreśloną całkę, która dziś znajduje się we wszystkich ważniejszych tablicach matematycznych. Podobnie jak Józef Rostański, nie stroni od humanistyki. Świadczą o tym liczne artykuły popularyzujące nauki ścisłe, szczególnie

zagadnienia związane z poznaniem i podbojem Kosmosu przez współczesnego człowieka, a także z historią rodziny. Wiele z nich ukazało się w polskiej prasie, jak na przykład wspomnienie o ojcu, opublikowane w *Tygodniku Powszechnym* w 1973 r. Wojciech Rostański jest autorem ponad 300 publikacji, w tym trzech książek: *Niedostrzegalne światy*, *Szef sztabu artylerii* (wspomnienia i pamiętniki płk. Edmunda Zagórskiego) oraz wspomnianych *Listów Marii z Ebertów Józefowej Rostańskiej*. Jego artykuły i książki pisane są piękną polszczyzną, świadczą o dużym talencie literackim autora. Za zasługi dla polskiej kultury otrzymał w polskiej ambasadzie w Waszyngtonie komandorię Orderu Odrodzenia Polski. Przejawem zrozumienia zagadnień historii nauki naszej jest wzorowe zabezpieczenie spuścizny rodzinnej i ofiarowanie jej części Uniwersytetowi Jagiellońskiemu. Materiały te rzucają ciekawe światło na osobowość jego dziadka i

Ryc. 1. Fragment listu Józefa Rostańskiego do Marii Ebert, Kraków, 25 II 1881. Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny UJ.

Fig. 1. Fragment of Józef Rostański's letter to Maria Ebert, Kraków, 25 II 1881. The J. Dyakowska Botanical Museum and History of Botany Research Unit, Botanic Garden, Kraków.

są kapitalnym materiałem do przygotowywanej monografii na temat życia i działalności znakomitego przyrodnika i humanisty – Józefa Rostafińskiego.

Alicja ZEMANEK

INTERESUJĄCY ZIELNIK PRZEDWOJENNY W ZBIORACH MUZEUM WARMII I MAZUR W OLSZTYNIE

An interesting pre-war herbarium in the collection of
Warmia and Mazury Regional Museum in Olsztyn

W Dziale Przyrody Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie znajduje się ciekawy zbiór arkuszy zielnikowych z lat przedwojennych, sporządzonych w większości przez znanych botaników niemieckich, dr Hansa Steffena oraz dr Hugo Grossa. Liczba arkuszy wynosi 587. Zbiór obejmuje wyłącznie rośliny naczyniowe, zbierane w latach 1913 do 1934, przede wszystkim na należącym obecnie do Polski terenie byłych Prus Wschodnich. Większość arkuszy (461) przekazana została pod koniec lat dwudziestych do Heimatmuseum, czyli Museum Regionalnego, w Olsztynie, którego kontynuatorem jest w pewnym sensie istniejące od 1945 Muzeum Warmii i Mazur. Reszta arkuszy (126) trafiła do zbiorów muzealnych, mieszczących się w Dziale Przyrody, już w latach powojennych, jako dar Liceum Ogólnokształcącego w Ostródzie, do którego dostała się z prywatnej kolekcji botanika-amatora Migge.

Zachowane zbiory zielnikowe stanowią cenną dokumentację florystyczną południowej części Prus Wschodnich, obejmującą wiele nie istniejących już obecnie stanowisk rzadkich i ginących gatunków roślin. Również i na tym obszarze następuje bowiem proces ubożenia flory – zwłaszcza na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci – na skutek zagospodarowywania naturalnych lub półnaturalnych zbiorowisk, głównie torfowiskowych, łąkowych i leśnych. Wartość omawianego zielnika podnosi dodatkowo fakt, iż największe i najcenniejsze tego rodzaju zbiory, zebrane na terenie Prus Wschodnich, które przechowywane były do początku 1945 r. w Instytucie Botaniki Uniwersytetu Królewieckiego, uległy najprawdopodobniej całkowitemu zniszczeniu podczas działań wojennych.

Część starego zielnika, przekazana do muzeum jeszcze przed wojną, składa się z arkuszy o wymiarach 28 x 48 cm, wykonanych z grubego, szarego papieru, w formie teczki. Stan zachowania zasuszonych roślin jest dobry. Druga część poniemieckiego zbioru, która trafiła do kolekcji już po wojnie, składa się z arkuszy

Ryc. 1. Dzwonecznik wonny *Adenophora liliifolia*, zebrany przez H. Steffena.

Fig. 1. *Adenophora liliifolia*, collected by H. Steffen.

o wymiarach 34 x 52 cm, umieszczonych w ramkach i pod szkłem. Stan zachowania poszczególnych eksponatów jest zróżnicowany: od dobrego do dostatecznego.

Większość arkuszy opisywanego zielnika (448) wykonana została przez wybitnego botanika niemieckiego, szczególnie związanego z regionem b. Prus Wschodnich, dra Hansa Steffena (1882–1945). Był on powszechnie cenionym znawcą flory i zbiorowisk roślinnych tego obszaru, autorem wielu ważnych publikacji. Najcenniejszą z nich była wydana w 1931 roku *Vegetationskunde von Ostpreussen* („Zbiorowiska roślinne Prus Wschodnich”), będąca podsumowaniem około 20-letniej pracy badawczej autora, a także prowadzonych na ziemiach pruskich prac wielu innych botaników niemieckich. Hans Steffen zasłużył się tak-

Ryc. 2. Goryczka błotna *Gentiana uliginosa*, zebrana przez H. Steffena.

Fig. 2. *Gentiana uliginosa*, collected by H. Steffen

że na polu ochrony przyrody, przyczyniając się do utworzenia szeregu rezerwatów i pomników przyrody (lata 1932 do 1936). W ostatnich latach życia powierzono mu funkcję kustosa bogatych zbiorów botanicznych, zgromadzonych w Instytucie Botanicznym Uniwersytetu Królewieckiego.

Autorem dwudziestu czterech arkuszy przedstawianego zielnika jest dr Hugo Gross, także znany botanik, podobnie jak Steffen zamieszkały przed wojną w Olsztynie, a zmarły po wojnie w Niemczech Zachodnich. H. Gross był cenionym znawcą torfowisk

oraz ich roślinności, szczególnie z obszaru Prus Wschodnich. Główną jego publikacją jest praca *Ostpreussens Moore mit besonderer Berücksichtigung ihrer Vegetation* („Torfowiska Prus Wschodnich ze szczególnym uwzględnieniem ich zbiorowisk roślinnych”), wydana w Królewcu w 1913 r.

Większość pozostałych arkuszy zielnikowych (110 szt.) zebrali botanik – amator Migge, związany przed wojną z Ostródą. Cztery arkusze pochodzą ze zbiorów E. Schenka, znanego jako odkrywca (w 1913 roku) pierwszego stanowiska chamedafne północnej *Chamedaphne calyculata* na Mazurach (na torfowisku „Soltysiek”).

Przechodząc do krótkiego omówienia walorów zielnika, należałoby w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na następujące, najcenniejsze z zebranych gatunków:

- dzwonecznik wonny *Adenophora liliifolia*, zebrany w 1927 r. przez Steffena na nie istniejącym już stanowisku w Zielonych Górach k. Szczytna (Ryc. 1);

Ryc. 3. Pszczelnik wąskolistny *Dracocephalum ruyschiana*, zebrany przez H. Steffena.

Fig. 3. *Dracocephalum ruyschiana*, collected by H. Steffen.

- gwiazdnica grubolistna *Stellaria crassifolia*, zebrana w 1921 r. przez Miggego w Borowym Młynie k. Ostródy;
- rosiczka pośrednia *Drosera intermedia*, zebrana w 1919 r. przez Steffena pod Ostródą;
- chamedafne północna *Chamaedaphne calyculata*, zebrana w 1917 r. przez E. Schenka na torfowisku „Sołtysek” k. Gromu pod Szczytnem;
- goryczka błotna *Gentiana uliginosa*, zebrana w 1919 r. przez Steffena pod Szczytnem; gatunek obecnie na Warmii i Mazurach nie odnaleziony (Ryc. 2);
- pszczałnik wąskolistny *Dracocephalum ruyschiana*, zebrany w 1925 r. przez Steffena k. Mrągowa; obecnie na Wrmii i Mazurach nie odnaleziony (Ryc. 3);
- buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia*, zebrany w 1919 r. przez Steffena pod Ostródą; gatunek obecnie na Warmii i Mazurach nie odnaleziony;
- gółka wonna *Gymnadenia odoratissima*, zebrana w 1927 r. przez Steffena w Puszczy Boreckiej; gatunek obecnie na Warmii i Mazurach nie odnaleziony;
- skalnica torfowiskowa *Saxifraga hirculus*, zebrana w 1917 r. przez Steffena pod Elkiem; gatunek obecnie nie odnaleziony w granicach Warmii i Mazur (Ryc. 4);

Poza wyżej wymienionymi na uwagę zasługują również:

- ułudka leśna *Omphalodes scorpioides*, zebrana w 1918 r. przez Steffena w Duragu pod Ostródą;
- rzęśl jesienna *Callitriche autumnalis*, zebrana w 1917 r. przez Steffena pod Olsztynem;
- goździk pyszny *Dianthus superbus*, zebrany w 1925 r. przez Steffena w Dobrym Lasku k. Mrągowa;
- arnika górską *Arnica montana*, zebrana w 1917 r. przez Steffena w okolicach Nidzicy;
- kukułka Traunsteinera *Dactylorhiza traunsteineri*, zebrana w 1927 r. w Puszczy Boreckiej przez Steffena;
- naradka północna *Androsace septentrionalis*, zebrana w 1920 r. przez Grossa w okolicach Pisz;
- wierzb lapońska *Salix lapponum*, zebrana w 1925 r. przez Steffena w okolicach Mrągowa;
- leniec bezpodkwiatkowy *Thesium ebracteatum*, zebrany w 1927 r. przez Steffena w Puszczy Piskiej;
- namulnik brzegowy *Limosella aquatica*, zebrany w 1927 r. przez Steffena w okolicach Olsztyna;
- lnic mała *Chaenorhinum minus*, zebrana w 1925 r. przez Steffena koło Mikołajek;

Ryc. 4. Skalnica torfowiskowa *Saxifraga hirculus*, zebrana przez H. Steffena.

Fig. 4. *Saxifraga hirculus*, collected by H. Steffen.

- trędownik skrzydlaty *Scrophularia umbrosa*, zebrany w 1934 r. przez Miggego w okolicach Ostródy. Trzeba tu również zaznaczyć, że niektóre ze stanowisk rzadkich i zarazem cennych gatunków roślin odnotowane są jedynie w niniejszym zielniku; brakuje więc informacji o nich w jakichkolwiek publikacjach. Zebrany materiał florystyczny stanowi zatem również punkt wyjścia do przeprowadzenia badań terenowych w chwili obecnej.

Krzysztof GĘBURA

NOWE PERIODYKI I SERIE NEW JOURNALS AND SERIES

ALGAE. THE KOREAN JOURNAL
OF PHYCOLOGY

Kwartalnik *Algae. The Korean Journal of Phycology* (ISSN 1226-2617; Editor-in-Chief: Young